

ΑΠ. 67161

Αθήνα 21 Ιανουαρίου 2022

Προς:

- Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας
 - Υπουργό, κο Κώστα Σκρέκα
 - Υφυπουργό Χωροταξίας & Αστικού Περιβάλλοντος, κο Νικόλαο Ταγαρά
 - Γενικό Γραμματέα Χωρικού Σχεδιασμού & Αστικού Περιβάλλοντος, κο Ευθύμιο Μπακογιάννη
- Υπουργείο Πολιτισμού & Αθλητισμού
 - Υπουργό, κα Λίνα Γ. Μενδώνη
 - Γενικό Γραμματέα Πολιτισμού, κο Γεώργιο Διδασκάλου
- Πρόεδρο ΤΕΕ, κο Γιώργο Στασινό

Θέμα: Αρχιτεκτονική και Αρχαιολογία – Οι συμπληγάδες μιας όψιμης (?) αντιπαλότητας με θύμα την αρχιτεκτονική κληρονομιά

Αξιότιμοι κ.κ.,

Οι ασάφειες του Αρχαιολογικού Νόμου (Ν.3028/02), η έλλειψη εναρμόνισής του με τις ισχυρότερες αυτού Διεθνείς Συμβάσεις (Συμβάσεις για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης: Χάρτα της Βενετίας, Granada, σύμβαση της UNESCO κλπ), η εσωστρέφεια της διοίκησης και των υπηρεσιών του ΥπΠΟΑ καθώς και η συχνά μονοδιάστατη προσέγγιση στο γνωστικό αντικείμενο της Προστασίας και Ανάδειξης της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, έχουν ως αποτέλεσμα το στραγγαλισμό κάθε προσπάθειας «νέας αρχιτεκτονικής δημιουργίας» και την υποβάθμιση της σημασίας της Αρχιτεκτονικής που δημιουργεί σήμερα την Παράδοση για τις επερχόμενες γενιές.

Παράλληλα, οι γραφειοκρατικές εμπλοκές και παλινωδίες οδηγούν στην τάλαιπωρία, σε επιχειρηματική αβεβαιότητα, στην ακύρωση των επενδύσεων και, πολλές φορές, στον ευτελισμό των εμπλεκόμενων μελετητών.

Ο συνδυασμός των παραπάνω, έχει ως αποτέλεσμα μια αποκαρδιωτική εικόνα για τον τόπο μας σε ότι αφορά στη σύγχρονη αρχιτεκτονική και στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, μια επίγευση τριτοκοσμικού – ολοκληρωτικού κράτους που αντιστρατεύεται στην ανάδειξη του χαρακτήρα, της ταυτότητας, του *genius loci* (πνεύμα του τόπου) υπερασπιζόμενο επιλεκτικά στοιχεία μιας φυσιογνωμίας και συχνά (παρα)βιάζει βασικές αρχές τεκμηρίωσης μιας σύγχρονης ολιστικής προσέγγισης του ενσωματωμένου στον τόπο και στον χρόνο σχεδιασμού. Εμμονικές απόψεις των υπηρεσιών του ΥπΠΟΑ σε ότι αφορά στην ένταξη και ενσωμάτωση των κατασκευών στο πολιτιστικό περιβάλλον, απόψεις που δεν βασίζονται σε κανόνες και αρχές της αρχιτεκτονικής ως επιστήμης και αγνοούν συστηματικά τις διεθνείς συμβάσεις, επιβάλλουν πεισματικά την επανάληψη, τον μιμητισμό, την απαξίωση έως και «εξαφάνιση» της σύγχρονης δημιουργίας, με αποτέλεσμα την υποβάθμιση της αρχιτεκτονικής αξίας ως δυναμικού στοιχείου της πολιτιστικής κληρονομιάς στο υλικό και άυλο ανθρωπογενές περιβάλλον. Από το πλέγμα των συνεπειών αυτής της πραγματικότητας, εστιάζουμε στη διαφαινόμενη και διαπιστωμένη εγκατάλειψη, κατάρρευση και, συχνά, εξαφάνιση εξαίρετων δειγμάτων της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και, παράλληλα, στην αδυναμία άρθρωσης τεκμηριωμένης αρχιτεκτονικής έκφρασης. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που η ψευδεπίγραφη προστασία οδηγεί στην αυθαίρετη δόμηση και επέμβαση.

Η Αρχιτεκτονική εξελίσσεται με συνθετικές αρχές και τυπολογικούς κανόνες, αφαιρετικά δηλαδή τυπολογικά στοιχεία που δεν αντιγράφονται αλλά «μεταγράφονται» σε αρχιτεκτονική μορφή στον αντίποδα των εικονιστικών μορφολογικών «επιλογών» που συνήθως επικρατούν μέσα από στείρες μιμητικές επιλογές. Οι τυπολογικοί κανόνες δεν εμποδίζουν την εξέλιξη της φυσιογνωμίας του τόπου, εξέλιξη που αποτελεί και τον μόνο τρόπο σεβασμού του χαρακτήρα του και αξιοποίησης των χωρικών και αρχιτεκτονικών στοιχείων που έχει επιτύχει στην ιστορική του διαδρομή. Ο αυστηρός, συνεπής και αποτελεσματικός έλεγχος τόσο στην αδειοδότηση των έργων, όσο και στην υλοποίησή τους, είναι επαρκής συνθήκη για τη διαφύλαξη του χαρακτήρα/ταυτότητας του τόπου.

Πάγια θέση και οδηγία του ΣΑΔΑΣ – Πανελληνίας Ένωσης Αρχιτεκτόνων είναι ότι κάθε πρόταση που ενσωματώνεται σε μια περιοχή, προστατευόμενη ή όχι, πρέπει να τεκμηριώνεται με όρους αρχιτεκτονικής σύνθεσης, ανεξάρτητα αν η πρόθεση είναι μιμητική (ακόμα και τότε, αναγκαστικά και αναπόφευκτα θα περιέχει και διαφοροποιήσεις γιατί δεν θα είναι αυθεντική) ή πρόθεση διαφοροποίησης (που εξίσου αναγκαστικά και αναπόφευκτα θα περιέχει στοιχεία μίμησης αφού οφείλει η διαφοροποίηση που επιχειρεί να μην είναι άκριτη αλλά συσχετισμένη με τον οικισμό/τόπο/τοπίο που αναφέρεται).

Όλες ανεξαιρέτως οι αρχιτεκτονικές προτάσεις διαφοροποιούνται, στον ένα ή άλλο βαθμό και με τον ένα ή άλλο τρόπο. Αν αποτελούν πιστά αντίγραφα (ίδιες μορφές, ίδια υλικά, ίδια χρώματα, κλπ) τότε αντιβαίνουν στη Χάρτα της Βενετίας (περί κιβδηλίας) και σε όλους του νόμους περί Προστασίας της Κληρονομιάς που αναφέρουν ρητά ότι έχουν βασιστεί σε αυτήν (πχ Granada, Nara). Διασφαλίζεται έτσι το «δικαίωμα στη δημιουργία» της Αρχιτεκτονικής, των αρχιτεκτόνων και της κοινωνίας που εκφράζουν, άρα του έννομου συμφέροντος της κοινωνίας και του δικαιώματός της να υπάρχει στον τόπο της που θα αναπτύσσεται/εξελιχθεί αυθεντικά χωρίς μασκαρέματα, παγώματα και πειράματα ταρίχησης.

Η προάσπιση και ανάδειξη του διαχρονικού χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής ως ζωντανού στοιχείου της πολιτιστικής μας ταυτότητας και η διασφάλιση της πληρότητας της τεκμηρίωσης (συνθετικές αρχές, ολοκληρωμένη ένταξη – ενσωμάτωση) της σύγχρονης αρχιτεκτονικής δημιουργίας, ώστε να αποτελέσει την αρχιτεκτονική κληρονομιά του μέλλοντος, αποτελούν τα βασικά ζητούμενα μιας παρέμβασης που προσδιορίζει τις δυσλειτουργίες και προτείνει, ώστε να αποκατασταθούν οι χρόνιες αδυναμίες που αποθαρρύνουν κάθε δημιουργική προσπάθεια σε αυτόν τον τομέα του Πολιτισμού.

Στην προσπάθεια αυτή παρατηρούνται δυσλειτουργίες και προβλήματα όπως: προβλήματα ισχύοντος νομικού πλαισίου και αστοχίες ερμηνείας και εφαρμογής του, προβλήματα θεσμικού πλαισίου περί χωρικών αρμοδιοτήτων και αντικειμένου Προστασίας, προβλήματα διαδικασιών εγκρίσεων και κατανομής των αρμοδιοτήτων με βάση την εξειδίκευση του γνωστικού αντικειμένου και προβλήματα εφαρμογής των αρχών του ολοκληρωμένου Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού και υλοποίησης των αποτελεσμάτων του.

Μέχρι σήμερα η πολιτεία δεν έχει ρυθμίσει θέματα αρμοδιοτήτων και σαφών διαδικασιών μεταξύ των εμπλεκόμενων υπηρεσιών των Υπουργείων ΥΠΕΝ και ΥΠΠΟΑ. Επίσης, η έλλειψη πλήρους θεσμικής κατοχύρωσης των όρων «Προστασία» και «Δημιουργία» εξακολουθεί να συντηρεί μια συγκρουσιακή κατάσταση που έχει παγιωθεί μεταξύ των μελετητών και των υπηρεσιών. Τέλος, εκκρεμούν θέματα όπως η συγκρότηση κατάλληλων γνωμοδοτικών και εγκριτικών οργάνων και υπηρεσιών που σήμερα ολοκληρώνουν το έργο τους σε χρόνους απαγορευτικούς και ανασταλτικούς στον όποιο προγραμματισμό και σχεδιασμό.

Ο νομοθέτης έχει σταθμίσει το δημόσιο συμφέρον, έχει ορίσει σαφώς τις προϋποθέσεις, για τις οποίες απαιτείται έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού. Σε αυτές δεν συμπεριλαμβάνονται περιοχές που δεν αποτελούν κηρυγμένους αρχαιολογικούς χώρους και ιστορικούς τόπους.

Σύμφωνα με τον Ν.3028/2002, έγκριση ΥΠΠΟΑ λοιπόν απαιτείται μόνο σε περιοχές που αποτελούν κηρυγμένους αρχαιολογικούς χώρους και ιστορικούς τόπους. Παρ' όλ' αυτά, πληθώρα εγγράφων της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αθηνών της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού & Αθλητισμού ζητούν από τις εκάστοτε ΥΔΟΜ των Δήμων προηγούμενη έγκριση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας σε περιοχές εκτός των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων. Αντίστοιχα θέματα προκύπτουν με τις αρμοδιότητες και τους ελέγχους των υπηρεσιών της Εφορείας Νεωτέρων που επεκτείνονται διαρκώς θεματικά και γεωγραφικά, κρίνοντας αρχιτεκτονικές μελέτες με έωλες διαδικασίες και, συχνά, αδιαφανή κριτήρια και χρονικές προτεραιότητες.

Η συνεχιζόμενη αυτή κατάσταση, δημιουργεί πέραν των άλλων και «πολιτιστικά θύματα» με την απώλεια σημαντικών στοιχείων της αρχιτεκτονικής μας κληρονομιάς.

Ο ΣΑΔΑΣ – ΠΕΑ θεωρεί ότι πρέπει άμεσα να αποφασιστούν:

1. Τροποποίηση αρχαιολογικού νόμου με βάση τις αρχές των Διεθνών Συμβάσεων (πχ αρχαία/ νεώτερα) και τις ανάγκες ενσωμάτωσής του με την περιβαλλοντική και πολεοδομική νομοθεσία.
2. Καθορισμός χωρικών περιοχών αρμοδιότητας ελέγχου.
3. Καθορισμός αντικειμένου προστασίας.
4. Κατάργηση εγκυκλίων που επιτάσσουν αντιεπιστημονικές διαδικασίες.
5. Κατανομή εγκρίσεων και ελέγχων με βάση το γνωστικό αντικείμενο.
6. Καθορισμός του τρόπου ανάθεσης, παρακολούθησης και εποπτείας των έργων.

Η Αρχιτεκτονική Κληρονομιά δημιουργείται με κάθε έργο που, σε οποιαδήποτε κλίμακα, εντάσσεται στο υπάρχον πολιτισμικό και φυσικό περιβάλλον. Η αρχιτεκτονική δημιουργία, η ποιότητα των κατασκευών, η αρμονική ένταξή τους στο περιβάλλον, ο σεβασμός των φυσικών και αστικών τοπίων, καθώς και της κοινής και ιδιωτικής κληρονομιάς αποτελούν δημόσιο συμφέρον (παρ. 27 του προοιμίου της Οδηγίας 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου). Κατ' εφαρμογή των παραπάνω, τα Συμβούλια Αρχιτεκτονικής (ΣΑ) αναλαμβάνουν την υποχρέωση της προστασίας του τοπίου, της ένταξης και ενσωμάτωσης των κατασκευών στον αναπτυξιακό σχεδιασμό και το πολιτιστικό περιβάλλον. Δυστυχώς, οι παραπάνω αρχές δεν έχουν ενσωματωθεί στον Αρχαιολογικό Νόμο με βάση τον οποίο ελέγχουν οι υπηρεσίες του ΥπΠΟΑ τις Αρχιτεκτονικές Μελέτες, οδηγώντας συχνά στην υποστολή του επιστημονικού λόγου σε επιταγές αντίθετες με την επιστημονική συνείδηση (όπως μορφολογικούς κανόνες, τυποποίηση και εμπορευματοποίηση της δόμησης).

Όσο σημαντικός είναι ο κίνδυνος της άκριτης δόμησης, δηλαδή της δόμησης που δεν σχετίζεται με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τόπου στον οποίο αφορά, αντίστοιχα σημαντικός είναι και ο κίνδυνος της δόμησης που, εξίσου άκριτα και ανιστόρητα, επαναλαμβάνει μορφολογικά στοιχεία του παρελθόντος σε μια εποχή όπου οι συνθήκες κατοίκησης και το συνολικό πολιτισμικό πλαίσιο έχει αλλάξει.

Ως ΣΑΔΑΣ – Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων υπογραμμίζουμε ότι σε αυτές τις αρχές είναι βασισμένα τα ζητούμενα της τεκμηρίωσης των θεμάτων που συζητούνται στα ΣΑ και ο επιστημονικός διάλογος που αφορά στην Αρχιτεκτονική, ο οποίος περιλαμβάνει τον καθορισμό των όρων της παρέμβασης και κρίνει ολοκληρωμένες συνθετικές επιλογές, αποτελεί αποκλειστικό τους αντικείμενο. Η εμπλοκή πολλαπλών υπηρεσιών διαφορετικών Υπουργείων στην παραπάνω διαδικασία, δημιουργεί συγκρουσιακό περιβάλλον μεταξύ των υπηρεσιών του δημοσίου, των ελεύθερων επαγγελματιών μηχανικών, αλλά και των απλών πολιτών. Η αναζήτηση διεξόδου είναι επίκαιρη αλλά και επιβεβλημένη.

Με εκτίμηση,

Για το Διοικητικό Συμβούλιο ΣΑΔΑΣ – ΠΕΑ

Ο Πρόεδρος

Δημήτρης Ξυνομηλάκης